

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

І.Б. ТЕРНАВСЬКА, кандидат екон. наук

Л.А. ПАРХОМЕНКО, кандидат екон. наук

Уманський національний університет садівництва

Проблема продовольчої безпеки України в період трансформації її економічної системи та соціального устрою на засадах ринкових відносин є тією сферою суспільного буття, що не втрачає актуальності на будь-яких стадіях трансформаційного періоду її розвитку. Наявність як позитивних, так і негативних тенденцій у сфері виробництва і рівня споживання продовольства мають безпосередній вплив на стан добробуту і рівня життя всього населення України. В даній сфері різновекторні процеси, що притаманні розвитку економіки країни, діють на всі складові народногосподарського комплексу, але особливо важливими є чинники, що впливають на розвиток продуктивних сил народногосподарського комплексу, зокрема тих факторів, що відносяться до сфери забезпечення продовольчої безпеки.

Продовольча безпека країни є комплексним поняттям, що включає три важливі аспекти:

- кількісний: ступінь реалізації поточної потреби в продуктах харчування;
- соціально-економічний: зростання прибутків населення, яке забезпечує доступ всіх груп населення до продовольства на рівні забезпечення життєдіяльності;
- якісний: задоволення потреби в безпечних для здоров'я, якісних продуктах харчування.

Для аналізу рівня забезпечення продовольчої безпеки України спочатку зосередимо увагу на кількісному аспекті. Дослідження забезпеченості раціону населення основними видами продуктів харчування показали, що дорослий середньостатистичний українець у 2011р. недоїдав за рік: 28,8 кг м'яса; 175,1 кг молочних продуктів; 6,6 кг риби; 37,4 кг фруктів і ягід. Тобто, ступінь задоволення потреб у м'ясних продуктах задовольнявся у середньому на 64 %, молока і молочних продуктів – на 53,9 %, риби та рибопродуктів – на 67 %, що свідчить про дефіцит у харчуванні повноцінних тваринних білків – необхідних для нормального функціонування організму людини. Серед продуктів тваринного походження в межах норми населенням споживалися лише яйця – 106 % потреби.

Разом з тим, населення споживає надмірну кількість продуктів, що містять вуглеводи – на 9,4 кг більше норми хлібопродуктів та на 15,3 кг картоплі. За статистичними даними, в межах рекомендованої норми споживалася лише овоче-баштанна продукція, цукор та олія. Позитивним моментом слід вважати той факт, що у 2011 р. споживання овоче-баштаної продукції досягло свого раціонального рівня. В основному, це пов'язано із високим минулорічним врожаєм цих культур – зібрано 10,6 млн. тонн, що на 19 % вище проти 2010 р.

За даними Держкомстату України у 2011 р. середньодобова поживність раціону українця становила 2951 ккал, що на 18 % перевищує граничний

критерій (2500 ккал). При цьому, як і у попередні роки, основну частину калорій українці споживали разом із продукцією рослинного походження. Натомість лише 27,3 % середньодобового раціону забезпечується за рахунок споживання продукції тваринного походження, що у 2 рази нижче за встановлений пороговий критерій (55 %). Недостатнє споживання населенням продуктів тваринного походження пов'язано з тим, що значна частина споживачів вимушено відмовляються від купівлі дорогої тваринницької продукції (низька платоспроможність), і віддають перевагу більш дешевим продуктам рослинного походження – хлібу, крупам, картоплі.

Як бачимо, вагомий вплив на формування продовольчої безпеки в країні має соціально-економічний аспект. Так, у 2011 році сукупні витрати домогосподарств становили 3456,01 грн на місяць, що на 12,5 % більше проти попереднього року. Із загальної суми на харчування вони витрачали 1836,69 грн на місяць проти 1639,92 грн у 2010 році.

Таким чином, індикатор доступності продуктів харчування у минулому році становив 53,1 % при його 60-ти % граничному критерії. Порівняно із попереднім роком цей показник покращився на 0,3 відсоткових пункти.

У загальній структурі витрат на продукти харчування найвищу питому вагу займали витрати на: м'ясо і м'ясопродукти – 23 % (421 грн на домогосподарство), хліб і хлібопродукти, молоко й молочні продукти – по 13 % кожна група (245 грн), овочі – 10 % (176 грн).

Найменшу частину сукупних витрат витрачали на придбання продуктів харчування домогосподарства міст Києва (44,6 %), Севастополя (48,1 %), Запорізької (47,6 %) та Миколаївської (48,3 %) областей. Водночас у трьох регіонах України, а саме: у Волинській, Рівненській та Одеській областях частка витрат на харчування перевищувала встановлений граничний критерій для цього індикатора.

В Україні частка продовольчих затрат у сімейному бюджеті постійно зростає, що свідчить про низький рівень життя населення. Таке положення зумовлено загальним зниженням життєвого рівня переважної більшості населення, частина якого живе за межею бідності та значною поляризацією між багатими та бідними. У 2011 році 20 % домогосподарств з найбільшими доходами в середньому витрачали на харчування 2309,20 грн на місяць, а 20 % домогосподарств з найменшими доходами – 1440,02 гривні. Коефіцієнт диференціації вартості харчування за соціальними групами становив 1,6 проти 1,3 у 2010 році, тобто впродовж досліджуваного періоду відбулося посилення диференціації соціальних груп за показником продовольчих витрат.

Ще один аспект продовольчої безпеки це якісні характеристики харчових раціонів. Негативним явищем є споживання значною частиною населення забруднених продуктів харчування, що пояснюється зокрема відсутністю належного державного контролю за їх якістю, а також відсутністю у значної частини населення коштів, необхідних для купівлі екологічно чистої продукції.